ה מ א ס ף

חדש מרחשון תקמח

מדרכי הלשון והמליצה

אגרות נמרצות בין ר' אהרן האלי ור' יואל ברוי"ל

על טעם ונחמתא:

I.

כה לחי!

שאול שאל אותי איש אחד ממרחקים במכתב, להגיד לו כי, המלה וַנַּחֲמָתָא נקדים, כי יפלא בעיניו למאוד לשון נחמה כה. ואם תאמת אניד גם בעיני יפלא, כי השרש נָחַם מלאנו בלשון הכתוב כמה פעמי' בבנין נפעל ופיעל והתפעל, ואשר הם מנפעל והתפעל כמו וַיִּנָּחֵם (בראשית ו' ו') ודומיהם, נִחַמְתִּי ה' (שמות ל"ב י"ד), נִחַמְתִּי (שופטים כ"א ו'), (כי לדעתי המה מנפעל ולא מפעל) הורחקם, (ברייתא דבעלמא) כי הם מתכונת (פתפיפום). וכן מצאנו הפס (לף שהוא בנזר מבנין הקל) כמו נִחַם יסתר (הושע י"ג) על משקל פֹּעֶל רק להרחיק לות הגרון כשתבא לפפ"ח על משקל רַמַּב. ואותם שהם מבנין פעל, או מתכונת (לקטיפום), הורחקם בל"ח (טרעסטן), כמו וַיִּנָּחֵם (בראשית ו' כ"ח), וַיִּנָּחֵם (שיבה ח' ג'), ומבנין זה נגזר מלת נָחָמָה כי הוא על משקל בְּפָרָה מבנין הדגש ברוחים הדגש, לך לפי שלא יבוא פת"ח לפני לות הגרוני, הקמולה ישתנה לסגול כנודע למדקדקים. וכן מצינו נִיחוּמִים הַנֶּחוּמוֹת ודומיהם. ואיננו פה מקום ידי מקרות גדולות אל הספרי, הסייבי, לוחת, לחפש ולתור אחר מקום מוסבותם

כישב , אך זה חויתי על מלת וַיָּשֶׂם תרגם קונקלום וַהֲב ועל מלת וַיָּשֶׂם תרגם וְשַׁוִּם , וממנו נגוד נמחתא • ואם כן אפוך לך ידעתי כי' מלת נחמתא בל"ק (טרוסט רעדע) פה • ואם נדחק ונאמר כי הים ממנחם רעהו , מדבר אלין דברי רגוי ושבח להשקיעו מרגשת והמית נפשו ויתאוה בהלל ותושבחות להכך לבלו לשמחה ; חולם כל זה לינגו שוה לי •

אם כבד הגבהתיך בחמודות הנחמדים , תשימם כחותם על ידו , וחין על לב תהרן לזוכרך ועבדך תמיד •

אהרן האלי •

2.

ב"ה בלין יום ד' כ"ב בשלוי תקח"י לפ"ק •

לידידי וחביבי , חים כלבבי , חומב שלום , כתלמידו של אהרן , יבוא שלום , יחול על ראש אהרן , סלה !

אמרתי הכמים ידברו , המעמיקים ממשכילים מנשי שם התורניים ר' דוד פרידלענדר ור' איצק אייכל נ"י , המה יגלו בתרגומיהם לשוניהם , זה נכתב עברי וזה נכתב לועז , רו טעם מלת ונחמתא לשר הוקשה בעינינו כמוני כמוך , גם בעיני כל אחינו הדובבים שפתי ישנים , בלין מבין ולין מקין מתרדמתם • על שני הימים הללה לפיתי , על כן התרשתי עד עתה , ולא השיבותי לך דבר על שלחך בוה הענין • אבן תוחלתי נכובה ברחותי כי אין אחד מהם משים על לבו להביאו בין הפקודים , ולפקדו פקידה גמורה • כי אחד כור הלחם וזהו לבלתי תת לו חלק ונחלה בתרגומו (א) , והנני גם הוא לא הסיג ידו מבלע טעם התבה ההיא בטעם התבה הקודמת , ותרגם תושבחתא ונחמתא (ענטליקנדי דאנקלידר

(א) עיין תפלות יפרעל מקורבם משבחים בלין בתק"ו דף כ"ד •

דאנקלידר) (ב), והיה הוא ותמורתו נפלאות נעיניו • ועתה
לא תחדל מלחות לך דעי אשר עלה על לבי זה ימים לא כביר,
אם ייטיב לך שתהו בחקך, ואם לא ייטיב את נא לשנאת לחיך •

ארבעה הם יסודות אשר עליהם הקמתי הבנין, ואלו הן:

(א) שרשים הדומים בלשון תורותיהם, יתדמו כמו כן בהוראותיהם התדמות מה (ג), ונפרט

(ב) תורתן השרשים אשר בלמ"ד בהם ה"א עם תורתן אשר בלמ"ד בהם מ"ם (ד).

(ג) אם הורגלת שורש מה בבנין הקל בכבר יולדת לשני, אף אם היה הורגלתו בבנין פיעל הפעולה היתה בעלמה, לך תוקם במדרגה, אשר מטעם זה כתבו המדקדקים בשם הכבד •

(ד) אם נמצא שורש מה נבנה רק בבניני הפעולים, ולא נמצאתו בבניני הפועלים כלל, לא יהיה הטעם בזה תמיד שהי אפשר לומר בבנין הנ, כי אם נתלבו לפעמים במה שלא היה מקום וזמן לכותבי ספרי הקודש לשמש בו, ובכלל זה היה מורגל בפי המדברים לתת עבר בימים ההם •

נוֹעֵיך מזה:

(א) בהיות שהורגלת שורש נחם בבנין נפעל יפרד לב' טעמים, הא' חרטה כמו וַיִּנָּחֵם ה', והב' נחמה כמו וַיִּנָּחֵם יצחק, ויהיה לפ"ז ההוראה הכוללת מזה הבנין, שהושב והוסר החיים הנפעל ע"י חיים אחר הן ע"י דבר מה מדעת הקודמת בלבו לדעת אחרת (פתן תיינר לידע אבנפֿיהרט וועררן) וכמו שתרגם אונקלוס וָיָּשָׁב כמו וַיָּשָׁב בעברי,

(ב) יהיה ל"כ הורגלת זה השורש בבנין הקל (לף שלת נמלת

ב ב ב 2 2

(ג) עיין Gebete der hochdeutschen und polnischen Juden, übersetzt von Euchel. P. 122

(ג) עיין המשך לחוברת תלת הקודמת •

(ד) עיין זמירות ישראל חלק שני סימן מ' •

כמלא / מטעם התמור לעיל התקמה ד׳) התר התדם מדבר מה והוליך לזולתו לדבר אחר / או מדעה מה לדעה אחרת (יעמאנד כתן ליינר תידע אבפ׳יהרן) .

(ג) ובזה יהיה דומה הירתת סורם נהם להורתת סורם נחה שענינו ההולכה ממקום למקום .

(ד) גם ענין נחום אבלים הינו כי תם להסיר מן התבל או הרעיונות המעלות זכרון מתו על לבו / ולהעבירו לרעיונות אחרות המרחיקות ממנו תבלו ומערו . לך בהיות שתין הצטערות גדול מהצטערות על כמת / ולריך שיהיה רבה להסיג זוה התכלית הנרלה / ולהסיר מהתבל רעיונות תבדתו השקועות מאוד בנפשו / לכן יסדו מניחי הלשון לשתם זו בנתין הכבד .

(ה) לתנם כל עוד שלריך שתידה רבה להניח תת התים המדובר אין מרעיון לרעיון ומדבר לדבר הנרלה תבל המדבר / או להסיח תו לכיים / או לפחות או לרגות / כגון עבד ז תדונו להסיר ממנו עונש / או להסיג לו ברכה מה וכל כתלה / גם הוא יקרא נשם נְחָמָה (תינרפיהרן . תינרעדן . נורעדן . ערבינטן) .

ומעתה לא לבד שיתבאר לנו עי״ז טעם התבד התרמית ונחמתא / תבל גם יקודע הטעם למה הותקן לומר נוסח דקדיש תחר כל תפלה ותפלה / והוא :

„ כי הנה תפלות ישראל יפרדו לתרנעה רתשים / והם
„ הלל על שלמות הנורת יתעלה / שבח על פעלותיו שבלם
„ מתלימות עם דרכי התמת והשדק / תודה על הטוב
„ שיגמול לנו בכל שעה / ובקשות לתנן ליתנו טוב כל ימי
„ התרץ בכל מיני חניגה / הן השייכים לנוף הן השייכים
„ לנפש . ואולם תם בשמת סדור התפלה טוב מאוד ומועיל
„ להתון נשמת התדם / כאשר הניח התורני ר׳ דוד פ״ל
„ בהקדמתו לתרגומו / וכדמסייעו מנקר תחד מטעם שם

תפלה

„ תפלה (ה) / גם בכל זה יש כאן מקום לטעות ולאמור
„ שהדברים הללו יסודתו ח"ו שנוי רצון אלל הבורא יתעלה
„ השלם נתכלית השלמות ורחוק מכל שנוי ותמורה נתכלית
„ הריחוק • לזה קבעו החכמים מסדרי התפלה נוסח הקדים
„ אחר כל תפלה ותפלה לתקן המעות • כי ירמזו בו שמתיר
„ דקודשיה בריך הוא לעילא מכל ברכתא (קודא) ושירתא
„ (הלל) תושבחתא (שבח) ונחמתא (פקוי ורצוי) / ובכל
„ אלה לא יקפיד התפעלות חנוני / להמיר את אשר כשר
„ לפניו על פי חכמתו הוכח והשלמה / כמה דכתר לפני בני
„ אדם חלוני ממש והרחות / לא ינינו את אשר לפניהם /
„ לף כי הנעלם והנפלא • "

הנעלם מכל נעלם ונפלא מכל נפלא הוא יזהל לרוחך מעוז הלפון לעוזים / כי כמוך כמוהם • נאום לים בריך / דורש שלומך ושובתך • יואל ברייל •

3.

ברלין יום ג' ד' החנוכה תקמ"ז נפ"ק •

ה' עמך גבור החיל לים שלומי חמדת לבבי השלם כה' יזהל נ"י !

לעת ערב רציתי לזור ורות מבין למרוחיך הטהורות אשר הובאו לי ע"י אחד מתלמידיך המקשידים לקולך ובקרתי בהם שמח לבי ותעלוזנה כליותי ושייתי בעיני במולח שלל רב • אחי יקירי ! מה מתקו דברין ומה נעמו / מה רב טוב נפון בהם • שקדת על פתחי החכמה יומם ולילה ולבך רואה הרבה חכמה ודעת עיניך יטוטו בכל מלכויהם עד כי נגלו לך תעלומותיהם על כן בלדק לאמרי פיך ויסר משפטיך / על כן נתנך ה' עליון על כל בחורי חמד ותהי להם למופת :

ולמיצן שדע ותרואה כי הגיתי בדבריך לחוה דעי את אשר רתקתי ואת אשר קרנתי מהם לחרי שלקתי לותם במחוני שכלי / ואם שגיתי הורני ולמדה ! הדבר אשר דברת במלת וינחם

(ה) עיין המלבף לחודש לייר תקמ"ו

וינחס כי אנין הקל הוליכו לה כמחשבותיך מחשבותי • כי (ה) נמלא לאין מספר סורס נחס וכבולם הוא בנפעל או נפעל ומעתים בהתפעל ומדוע לא נשלמו לה סס אנין על שפתם ? (ב) לדבריך סמוכה בנין הכבד לנחס לנבלים / הלא גם בנפעל נמלא הורתה הזולת כמו וינחס ילחך ? (ג) גם לפי בחינה הטבעית לא יתכן להשתמם זו בקל לחרי שהוי בעל יולא לפעלים בבחינת הרעיון • (ד) לא ידעתי מה הלחץ אשר הסיתך לחת סס ושארית לקל לחרי שהשם נָחָמָה נגזר מבנין הכבד ע"מ בְּקָשָׁה שעיניהם דנוסים / ופה לא נפלם הדגש כמשפט השמות / גם נָחָם ובכנויו נָחָמִי ובקבון נֶחָמִים כולם נגזרים מבנין הדגש ע"מ צְבוּר בְּפוּר •

לבן דעתי זוה הלא נמלא רק נפיעל והוא על (טרעסטן בערוהינן / בפרידינן / מוסט לינטפרעכן / לינס לא לדר לו רעדן) • ודומיהם כאשר יקבלו / כמו נִיחָם לותם וידבר על לבם (בראשית נ' כ"א) פרושו (בראשינן) / ונפעלים השתמשו בנפעל ולא בפועל (*) לפי התדמות הנפעל מה להתפעל כאשר זכרו רוב המדקדקים / והחרשה והנחמה ג"כ מתדמים בדבר מה להתפעל כי מלד לחד המה מקבלים הפעולה והוא הרעיון הרחשון לאשר זממו לעשות • והפרש בין נפעל להתפעל הוא הסורס הוא / בנפעל לא מלינו סורס נחס סס לא נתחדש עקב דבר מה לאשר לפנים לא היה / וע"י דבר ההוא נשתנה הרעיון כמו נִיחָם ה' על כי וכו' (בראשית ו' ו') על כי נתחדש רעת בני האדם / נִחַם ה' על זולת (שמואל ז' נ') ע"י קפלת עמוס / ודומיהם • ולולא ירחקני לדבר / כי אין לחני מה בניח לחכום ולאור לחר כל המלות לחרתי בכל מקום לשר נמלא מלת נחם ולחריו מלת על הוא לשון תרעה (בריינן בדעקן) / ואינו לשון נחמה (טרעסטן) / ומה שמלינו לותם ירחה פרעה וְנִחַם על וכו' (יחזקאל ל"ב ל"א) לדעתי יקחרע על המון רב לשר היה עמו ימי חיון ויגבה לבו בהם • ואם הוא לשון נחמה לא ידעתי לפרשו איך יתנחם / הלא בגובה לבו אמר כי טוב הוא מהם

כמאמר

(*) וכאיזון זה כאשר בעלים סורס יהודה על אחיו ולכאורה צריך שיהיה נפעל מבנין פעל ע"ם

כמאמר הנביא מתי נעמת ועיין בר"ח ו וכן ותכל דוד כי נחם על וכו' (שמו"ב י"ג) לדעתי סב על תמשלום (*) ובנין התפעל פונח על ג' דברים / הא' שמראה עצמו כאלו הוא נחם / ומזה הנה עצו תחיך מתנחם (ירמיה' כ"ו ח"כ) או יורה על ההשתנות ארעיון בלי נתחדש דבר מה כמו ועל עבדיו יתנחם (תהלי' ק"ו מ"ה) וכן ארם ויתנחם (במדבר כ"ג כ"ו) ומזה מצינו כי לא תדם הוא להנחם (שמו"א ט"ו כ"ט) בנפעל / וילדך לפי ח"י / ומזה תימר תקוע מחובי וכו' / ולפ"ז השתנות ארעיון מפני התשובה ויבוא על נבון בנפעל / או יאמר בעבור זה נאמר שם בהתפעל ויתנחם כי טעמו שמראה עצמו כאלו הוא נחם ויהיה כפי' הפסוק לפי עומק הענין ככה / כי אם נסכיל ל השינוי בלעם נאמר ויכוב ובשמואל וישקר והסברם ביניהם הוא כזה נאמר שם דבר טוב ולא יקימנו / ושקר נאמר שם לון פיו ולבו שווים כדברי רבינו משה מדעסויא ו"ל / (**) וא"כ שניהם לדבר אחד נתכונו בלעם אמר לא הוא כוזב ולא הוא משקר דהיינו שידבר ולבו לון עמו והוא טעם ויתנחם בהתפעל / ושמואל אמר לא הוא משקר ולא הוא להנחם דהיינו כוזב שיתחרט ויעשה דבר מה נגד מאמרו תרשטון :

אולם מה שכתבת עם התחלפות שורש נחם עם נחה יפה דברת ואני אקוה לחריך ולוטיף על דבריך • שורש נוח הנחתו רשומה (רוהן בערוכינן) ודומיהם והנה הוסיפו לפני פ"ל הפעל מ"ם והשלילו לשמם בו מינח (חיין נשענק) כי גם הוא מתדמה עם נוח / גם הוסיפו מ"ם לאמר ל' הפעל והשלילו לשמם בו (טרעסטן) נחם כי גם הוא מסתעף ממנו • עוד הוסיפו ה"ל עליו ונעשה נחה וגם הוא נחלב ממקור נוח / כי מצינו לפעל (פיהרן) ג' שרשים נהג , נהל , נחה , השורש נהב הוא לדעתי על חזקת כבידות ומהירות הנהגה כמו כי בשגעון יִנְהֹג (מלכי' ב' כ"ט) תומי נהג (מיכה ב') להורות יתרון מהירה שהלך מהר בחוזק / שורש נהל נאמר שם הוגרך מהכרח ללכת לאט כמו עלות

(*) ויתורץ כזה קושית הרלי"ב ורד"ק שם ממה שכתב ויתנחל על לגו כל הימים ע"ש

(**) עיין הכיתור בפ' חיי שרה בפסוק ועתה אם יש עושים וכו' וגם בפ' נלך על פסוק וכן תדם ויתנחם •

עלות יַהֲלֹ (ישעי' מ' י"ח) אֶתְנַהֲלָה (בראש' ל"ג י"ד) לאט נחה ההולך מעט מעט מרגלו במנוחה והשקט כמו ולא נחם ללכת (שמות ט"ו ט"ז) כי לא נחם דרך ארץ פלשתים היו הולכים בלי מרוצה ונגחת כי קרוב הדרך לארץ כנען : ואחרי שהורה משוקת לָהֶם וכולם משתעפים ממהלך אחד נשא גזרת נחם מגזרת נחה ויאמר על חרטה שהלך מרעיון זה לרעיון אחר , גם השמילו ללשון רחמנות (ערבי תרגמן) מיטליידן) כמו שתרגם יב"ע על יהוד ונחם (יהוש' י"ז) וירחם עלוהי , יחד נכמרו רחומי (הושע י"ג ח') תתגוללו רחמי , כי הסרחם מבקש למצוא מנוח לנפש נכנה • וככה לפ"ד נגזרים רוב המלות בשפת בני עבר בהוספת או בגרעון לות אחת לכינוי או לאחריו , ולולא הלרה הירועה , לגיגה עוד בכנה לעדה להרחוקך כי כנים דברי • ואפשר שעל כי בחלוף תוקוק לחת"ע נחם מתחלף בנעם , וגם הורתה משוקת לָהֶם בהנחמה תנעם לנפש , (תנגנעסם , ליב , ענטליקקנדי) , תרגם התרגם (ענטליקקנדי דתנקלידר) • וגם בעיני יפלח הנלעג וי"ן של ונחמתך , תשר לדברך יבוא על מקומו על נכון :

גם לא תכחד מאחי דעתי בהפרש בין ברכתך וכו' , ברכתך , תודה ותפלה לאל חי כמו תפלת דוד , ויברך דוד (ד"ה א' כ"ט י') והיה כלול בו תודה ותפלה , ונגזר מן ברך כי המברכים כורעים על ברכיהם בתימה ובירתה , (מיין פייערליכם ליד) , שירתך הוא הלל ותודה מומרים בתופים ובמחולת בשמחה ובעוד לבב (דאנק לונד לאב לידר) , תושבחתך , שבח לבב (לאב לידר) , נחמתך הוא מושאל מן רחוס כמו שכתבתי והוא תפלה בשרת נפש ולפני ה' יפוך שיחו (אנדאכטס ערבוי תונגם נגעבט) ועל כולם מקנאת בעל כי דומיה תהלתו !

ועתה אחי ידידי ! הנה אנכי שולח לך דוה לא ילידי רעיוני תשר הולידו ושלמיהו , אם השה בניט לא תמון בם ברחיקת מעל גבולך הוליאם ותשרפו , ואם מצאו חן בעיניך תהי נא ידך לעזרם ועזוקך תרבם • ואם לבבך שלם עמי ועודך מחזיק בבריתי הודיעני דעתך • רצה פי המדבר אליך הלא הוא אהרן בן הרבני הרופא מ' וואלף זציל מהאלי •

4.

פרנין יום כ' ד' ענת תקמ"ח לפ"ק .

שמן עוב שם אהרן עולה ונוסף על פי מדותיו , לתים אשר אלה לו תנובי נותן את בריתי שלום !

הבה אהבתך תרבני , לא מעלותי . על כן שמתי על כי נפלאה אהבתך לי , אבל גם זאת אמרה לי נפשי , מי יתן והי' זה עמדי אשר אתה רוצה בי בעיני אתחה , אשר היה על כל פשעים תכסה .

ועתה לכה נא ונוכחה עוד על תורתך שורש נחה על פי תשובתך הנעימה , גם למנוע מענה על שאלותיך , גם להגיד לך הרעיונות אחדשות אשר העלתה על לבי , עקב העירתני לחקור ולחפוש עוד בעניני הכתובים .

(א) שאלתך הראשונה : „ נמלא לתין מספר שורש נחש „ ובכולם הוא נפעל או בפעל ומעשי' בהתפעל ומדוע לא „ נשתו את שם תבין על שפתם ? " למנש אחי ! הלא אמרתי בעשם בימוד ד' שהקדמתי : „ כי לא היה מקום וזמן „ לכותבי ספרי הקודש לשמש בו . " ואולם אפשר שהני בעלמי הסיבותי לך בטעות הזה , כי שניתי בפלין בתמרי : „ הבר שאדם מדבר מה ויהיליך אותו לדבר אחר " , אשר שם כן יהי' ענינו דומה לענין השתה ממש , ונוודתי שדבר הכתוב בזה במקומות הרבה . אבל בתמת לינו כן , כי לין לורשתו שזה לשורשת תיבת (פרפירון) בל"ז , המורה גם על ההסרה מדבר מה גם על ההבדלה לדבר אחר , לך גם היא תורה כתיבת (תבפירון) בל"ז על ההסרה לבד , (א) וזה יבדל ענינה מענין הפעה והשלה שהוא לעשות בך וכך , כמו הנחש השיתני ואוכל , כי יסיתך אחיך לאמור נלכה ונעבדה וגו' , וענין נחם הוא פתוי לבלתי עשות כך וכך . ואם הי' הכתוב מוסיר במדות ממנות עשה , אולי שהי' אומר כי ינחום אחיך אותך

(א) שם נלעדק כי נאמר שזה טעם הוספת המ"ם לעקר השורש , נאה מן ?

תוקף לחמור לא תכבד את חניך וכדומה לו • ואין להקשות מעצם להדיחך מעל ה' אלקיך , כי אם בחר אם בענין דחוי יהיה זה לפי שהוא פעולה חוקה מפעולת ההולכה , וביותר שדבר אם על עבירה חמורה שהכלל תלוי בה , ולא מצוה פרטית •

(ב) שאלתך השניה : „ לדבריך שהוא ענין הכבד לנחש „ יגליט הלא גם בנפעל נמצא הוראה הוא כמו וינחש „ ינחך ? " יש שתי תשובות בדבר • אחת היא לדברי בלבד הוא ענין הכבד על נחוש יגליט ? הלא גם לי גם לך כבר היתה כוונת טרם הועלתי לדבר בזה הענין • ועוד לך תקשה מהוראה פועלית על הוראה פעולית אשר לא יפתרו זה לא זה כלל • ואם היתה דעתך לחמור שמן הראוי לסמן הוראה הפעולית הוא ענין פועל היותו מולדת הכבד , לא בנפעל שהוא מולדת הלל ? גם היא לאו בדדי תלית , הלא שכבר רמית טעם לן אשר גם לי יתות אם שתינו נראה לי כמו שנאמר עוד להלן , לולי תאמר שלפי הטעם אשר נתתי בפיעל יוכרחו בעלי הלשון יותר לשמם אל הוראה מולדית בפועל , אך בזאת נפסוק הוא כאשר תבאר לך עתה • הנה אמרו שבנפעל מולדת הלל ובפועל הוא מולדת הכבד , ובכל זה נמצא לזה ברשים שהוראה הפועלית שלהם קלה והפעולית כבדה , ולהפך תהיה בזה מהם ההוראה הפועלית כבדה והפעולית קלה • דמיון ק' , וְנִקַּקְתִּי עליכם מיס (יחזקאל ל"ו) , מי נדה לא זכך עליו (במדבר י"ט) • דמיון כ' , לְבַחֲם כל תבליו (שע' ס"ח) , מאנם הִנָּחֵם נפשי (תהלי' ע"ז) , ואם נתבונן על זה נראה שהוצע ניסודות הדברים • כי מן טיבוע שהוראת הכבד היא פעולה נכפלת בכח או חזקה במדרגה מפעולת הקל ; ויש לפעמים שכמו שהתחזק הפעולה אצל הפועל כן תתחזק הפעולה (ר"ל קבלת הפעולה) אצל הפעול , ואז יסומן בנפעל מולדת הקל ובפועל מולדת הכבד ; לפעמים תהיה הפעולה הלזה או במדרגה רגשונה בבחינת הפועל וחזקה בבחינת הפעול , ולפעמים להיפך תהיה חזקה בבחינת הפועל וחלושה בבחינת הפעול • דמיון ק' פעולת הוריקה שהנחו , שהיא קלה בבחינת

הכוונה ואינו צריך יגיעה רבה לזרוק מיד בחלבע / שולם נחינת המיס מקבל הפעולה התחזק על ידה מהירת ביאתו לדבר הזרק אליו על ידי דלוג וקפוץ / כאשר גם תורה על זה התיבה אלאכנות (שפרענגן / שפרינגן מאכן) • דמיון ג' פעולת הנחמה שהנחתו / שהיא כנדה נחינת הפועל וצריך להגי הרבה להסיר תנינות החבל מעל לבן / אבן בכל זה לא תהיה ההסרה היות נעלמה אצל הרוב הניחס כי אם במדרגה רחשונה / ומדרגה כל עוד שצריך בהכרח יגיעה רבה לפעול בדבר מה / זה נרחיב שהבלת הפעולה בחותו הדבר לא תהיה כי אם חלושה / ולפ"ו מחותו הטעם עלמו שהוצרך דוקא בנין הכבד לנחוש הבלים יצטדק ג"כ הנפעל בהזרקה הפעולית • והבן על זה :

(ג) שאלתך השלישית : „ גם לפי נחינת הטעמים לא יתכן להשתמש בקל אחרי שהוא פעל יוצא לשלישי בנחינת „ הרעיון • " שנגה היא היוצאת מלפני ידידי ! כי אין הרעיון מקבל הפעולה כלל / כי אם מניחים עם הפעולה ניחס הנפול שממנו / הסר את האדם מן הרעיון • כמו ולא נחס אלהים דרך ארץ פלשתים שמניחים הדרך אל פעולת ההנהגה ניחס הנפול שבו •

(ד) שאלתך הרביעית : „ לא ידעתי מה הלחץ אשר הציקך „ לחת שם ושארית לקל אחרי שבשם נחמה נגזר מבנין „ הכבד וגו' ? " אף שגם זה מתורץ בפר במה שקדם / הנה אגב דאתי לידי לא אחדל מלהעיר אותך עוד להתבונן על מה • ידוע תדע כי דבר יחידי אינו צריך לסימן כלל / אך אם יש דבר הדומה לו אזי יסומן השני כדי להבדיל ולהכיר אים מאחיו • גם את זה ידעת / כי אנחנו לא נסמן את הרשון והקודם באחד מאיני הקדימה / כי אם נסמן תמיד המאומר והשני לו • לכן אמרתי אם נמלא פעולה מה שיסדו מניחי הלשון בבנין הכבד אזי היתה כונתם תמיד על הפעולה השני / דהיינו או במדרגה או לענין עומד ויוצא • כי לו היתה כונתם על הפעולה הרחשונה / למה לא נשתמש בקל שהוא השורש ונרידת בלי סימן הדגש ? ואם תאמר אולי אמר אים שכונו על פעולה חזקה / שלי אפשר לאדם לפעול בלי כח רב / נודאי שאין הדין עמו •

כי

כי הנה נאמר פעולות אָבֶל דֶּשׁ שניהם בקל, לפי שהחת היא קלה והשני חמורה מאוד • גם מה למו להעיר בחמירת פעולות שונות החוקות בן הרפוס, בהיות שבחמת לכל פעולה ופעולה יצטרך כח מה לפי מעט ולפי הרבה, וכל עוד שלא נבין עליה הכוחות הנצרכין לה לא תהי' פעולה כלל, לבן לפי נתוסף בה על היות פעולה שהי' אפשר להתפעל בלעדו רק לפי בחינתו המדרגה, לזי נעיר עליו בנין הכבד, במו אָבֶל שהוא כלינן גמור ויותר מן גָּאַבֶל • ודוק •

(ה) ומה שאמרת טעם הנפעל בעבור התדמותו להתפעל וכמוהו התרעם והנחמה אשר מלד אחד המה מקבלים הפעולה והוא הרעיון השני ומלד אחד המה כוללים כי הרחיקו הרעיון הרחשון, הנה זה לא נרחה לי מב' טעמים (ו) שלדעתי לין הורחת שורש נחם על קבלת הרעיון הב' כי לם על ההפרש מן הרחשון לבד, כמו שהעירותי כבר ע"ז לעיל, וכן (ז) לא יהיה טעמו הרחקת הרעיון מעל הלדם, כי לם לפיכך הפרת הלדם מן הרעיון, ולם נעשה זה ע"י דבר אחר מחוץ לאדם הניחם הנה לו יהיה לאדם ההוא הנפעל, ולם נקהוה השני בו בעלמו לזי יהיה המתפעל, במו שנדרת לקה בהפרש ביניהם, כי הבדר ההוא נכון מאוד בעיני, אך בהיות שלפי קולות העולם הנבדל לי לפשר לשני בלי שום הגורמת, לזה היה לך לשמם בלשון אחר, ותחת מאמרי "לם נתחדם דבר מה, ובלי "נתחדם דבר מה" היה מן הרחוי לאמור, לם נתחדם דבר מה חוגה לו, ולם נתחדם בו בנפשו בחתת מבוהותיה •

(ו) הכלל שהנחת על שורש נחם ולחריו מלת על שהוא תמיד לשון חרטה, גם הוא נרחה לי נכון • לולם לפי מה שאמרת טעם הכתוב וקבל נפש דוד לנחת אל אבשלום כי נחם לאבשלום על לאמנון, כלומר התחרט על מה שעשה ובעבור התרעה הזאת נתפייס לו אביו, היה מן הרחוי להכתב כי המיתו קחת כי מת • לכן דעתי זהה כי נחם דוד ונתרגמנו בל"ל (ער לזיע אבדרם ויגנם ויחרון), כלומר שברחשונה חשב שחמת גדול נעשתה לו מאבשלום ורלה לקנח את קנקנו, אבל בעת שהיא ניחם מסדעה הזאת וחשב כי בסיב לאמנון עלמו את מיתתו

במה

ממה שכוונה עשה נגלה לה בת מלך לחתו ומסיח עי"ז נקמת
מבעליו נגדו • ואם כן לא לבד שיתכן אלא גם יתורץ ההתפלות
כל הימים נגד מה שעשה בנגו הקטן שהוא / כי בזה יקוים
הלשון על כי סר בנו מדרך היטר ולא ישוב אליה עוד • וכמו
כן נתרגם גם על פי בתורך אותם ירחם פרעה ונחם (ער ווירד
מנדרם ויננם ווערדן) •

(ז) נמצא עוד כתוב (ישעיה י"ד) ונחמתם על פרעה / ופרשו
גם המפרשים לשון נחמה • אבל לנחנו נתרגמו נ"כ
(ליטר ווערדט מנדרם ויננם ווערדן) / כי כן תעיד על זה
הפרשה כלה / אשר אם נעיין בה נראה שמלדיק ה' את עצמו
נגד אותן האומרים כי בחנם הביא רעה על ירושלים או שיתפנו
שם כלדיק כרשע בלי משפט / ובעבור זה אמר אם הבאתי רק
פורעניות אחת על ארץ מה הנה יענשו גם הרשעים לבד כמו
שהלדיקים לבדם ינצלו / לא כי תרבעת שפטי הרעים וגו' כלומר
מכ"ש אם אספתי כל הפורעניות יחד ושלחתי אותם על ירושלים
העיר אשר בחרתי בה / להכרית ממנה כל אדם ובהמה בלי שריד
ופליט / בודאי שלא יהיה זה בחנם כי אם על החטא אשר נעשתה
בה • אולם כדי לאמת ואת / הנה נוקדה בה פליעה וגו'
ורחיתם את דרכם ואת עלילותם וְנִבְחַתֶּם על הרעה (מבנין
נפעל) כלומר תהיו מוסרי' ע"י דרכם מדעתכם הרשונה /
והוסיף לבאר בכתוב הסמוך ולאמר וְנִתְמַכְתֶּם לתכם (מבנין פיעל)
כלומר שהם בעצמם יסירו לתכם מדעתכם הרשונה / כי תראו
את דרכם ואת עלילותם וידעתם כי לא חנם עשיתי את כל אשר
עשיתי בה • ועל טעם הכבד נראה לי רצונו נו / שע"י סיוסיפו
לעשות הרע לף אחר קבלת העונש היא גלותם / ירחה כאלו
יתחמלו להסיר מדעתכם אשר היו עונים בעיניכם •

(ח) בדרך זה אבאר גם בתוב הנה עשו אחיך מתנחם לך
להרגך • לפי שמן הטבע יתהב וירחם איש את אחיו אשר
מרחם אחד יצאו שניהם / אמר הכתוב הנה עשו אף שהוא אחיך
יתאמין נגד הטבע להסיר עצמו מדרכי החנינה והחמלה שלנו
מרגיש לך כלומר בשבילך / להרגך שעורו למען יוכל הרגך •

(ט) ודוק עוד על בנין ההתפעל שים לב תמיד סימן הכבד /

אשר

אבר לפי דעתי יהיה טעמו לחרי שצריך על הדוב המתעלות יתירה (לו נגד הטבע שם הוא דבר מלאכתי פיזיש לו נגד החמת שם יהי' דבר מדותי מאראליש) לפעול שם יהין הפעילה והפעולה שניהם בנוף אחד , אבל צריך ממנה שם יהין בשני גופים נבדלים . גם לעיין על זה .

(י) מה שכתבת מעקר הטורם נוח והאחרים המסתעפים ממנו , גם לזי לבנות עוד שנית לחריך להוסיף על דבריך ולהלות לשם (א) שם נחל בהנחתו הרחשונה על כברת ארץ ההולך בין שתי הרים ויורד עמהם ממעלה למטה (א) (ליין האבל וועג) , ונקרא כן לפי שטעתו השפוע מוליך ומוריד כל דבר המונח עליו ממעלה למטה (ב) . והוסיפל אח"כ על כל כברות ארצות ההולכות שפוע כאותן הממוצות ליש לו לנהר גדול , דומה למה שקורין בל"ש (ליין נגרונד) . והוסיפל ג"כ על פלג מים (ליין נאך) להיות בהכרח המקום אבר הוא הולך עליו כטורת נחל נמוך ושפוע בין שתי מקומות גבוהות אבר המה יגבלו את המים היורד בניהם בנחת (ג) . (ג) שם נחלה שהיא לאותן האדם אבר ינוח בה בשקט ובטח , והיורדת תמיד מאד לבנו , ורחי' לדבר שים בה מעין הורחת מנוחה נמלא בכפל ענין כי לא בחתם עד עתה אל הממוחה ואל הנחלה (דברים י"ב) .

(ג) טורם נחת כדכתיב ותנחת עלי ידך (תהלים ל"ח) שעניינו לשון הורדה (ועגקן , זינקן מלכן) .

(יא) גם אלי נרחה טעם נהג על ההולכה בכת , וזה לפי שימנע עוד מהיות ההנהגה לטובת הנהוגים , כי יש שיתאחן המנהג בהו להעבירם על הסכנה ולכבוש כל מכשול ומוקש אבר יקרה להם בדרך , ומזה הטעם הוא ינהגנו על מוח (תהלים מ"ב) . וטעם נהל להפך שם תהיה טוח המוליך להרחיק שם נהוגיו מכל דבר מכשול. מירחת מנוח . אבל טעם נחת הוא ההולכה

(א) וזה יבדל מן הנקעה (ליין עפאל) הכולכת ג"כ בין הרים ונקעים אבל שאחה הולך מישור :

(ב) וגם כזה אפשר לומר שטעם הלמ"ך מיחס הנכול שאליו נחה אל .

(ג) ואה הכלל מן שם נהר (ליין שטראם) ההולך מהר וכולו קפל מן הר גבוה , ועל הג"ן יתכן לומר שאיתא ע"ן קיצעל בשיות מרוצתו ומעל עלי החקום אבר הוא הולך עליו :

שהולכה בשקט ובטח בלי הפחדות ובלי פחד • והרב בעה"מ ירושלים שלמה הרחיב לדבר בשם והלך בנתורס לפי שעתו •

(יב) עוד רחיתי רמז' לדבריך שעקר הורחת נחם על הפנוחה בנפש , מעשה ההפוך שכנו ההצטערות בשם תנורה , שהוא מעין נע ונד , כדכתיב לנוד לו ולנחמו (איוב ב') • ומן הידוע שאף בזה ינחם האבל כשיצטערו רעיו עמו על שברו ומרחים לו כמרחמים אותו בשעת לרתו , אשר מעשה זה כע פעולת הנחום בלשון רומי (קאנדאלערע • בייח לייד בלייבן) • ולכך הדין עמך בחמרך שהשלוו ג"כ שורש נחם ללשון רחמה • ועל כלם תביא רחיה מכפל ענין ולא אהוה ולא אנחם (יחזקאל כ"ד) , ונתרגמו (נריהרט וועדען , מיטלייד פיהלן , בדוירן , ערבארמען) , וכן נתרגש יחד נכמרו נחומי (אלל מיין מיטלייד ווירד רעגן) • ובטעם זה אמר כי ינחם ה' מנקמתם (שופטים ב') , וכן לא יסקר ולא ינחם ע"י התחנון , כי לא אדם הוא להנחם (דאס ער קענטי נריהרט וועדען) • וכפי היונח לנו מזה נתרגם אלא ונחמתא (ריהרונג) ומטעם שהנחתי בכתבי הרחמון • (ואולי יקבן גם לומר פירוש וינחם יצחק אחרי אמו , שהיה מרגיש בלבו הרגשת אותה האהבה אשר בה ימשך אחריה כהמשכו אחרי אמו , ויקוקן בזה אלת אחרי שהוקשה לדעת כל המפרשים) •

(יג) לטעמך שהנחת על אלת ויברך יהיה המברך כורע , הנה זה נכון כשיהיה המברך גדול מהמברך אותו , אולם בחמת הוכח כפל זה גם על ברכת אב לבנו וכדומה לו , ואז יהיה בהכרח המברך כורע לא המברך • למנע בספר ומירות ישראל (סיי ל"ח) נתתי הטעם מפי הר"מבמ"ן ו"ל מענין נתינת ברך ר"ל חזק וקיום (כמו שטעם ויכבד בפיעל הוא נתינת כבוד) , אם בחדם או ע"י הוספת קנין מה , ומזה קח נא את ברכתי (מיין בשענק) , או ע"י דברים בעלמא כגון שלום לחבירו (גריסן) וכברכת פגדול לקטן (זעגען) , ואם אלל השם יתעלה בדרך השאה על הכרת קיומו מפיקת שלימותו (לאבן , פרייען) •

הנה יברכך ה' ברכת ישרים כאות רצך החפץ בבריתך ומאת לאהבתך : יואל בריל :

מכתם *)

טוב שם משמן טוב
ויום המות מיום הולדו

עֵרֶת לִרְתָּךְ שָׁמְחוּ , אַתָּה בָּכִיתָ :
הַיָּשָׁר ! אָז יִבְכּוּ עֵת מוֹתָךְ שָׁמֵחַ .

י — ל

לא נאוה לכסיל כבוד

הֵן כָּל מְבַבְּדֵי כְּסִילִים עֲלֵי הוֹן רָכְשׁוּ ,
כּוֹרְעִים יָעֻגֶל זָהָב וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ .

י — ל — ק

על קבר אשת חיל

שב פה העובר , הואל עמוד ההלך !
והטף דמע , עלי הקבר .
עת תדע , נוירת מי פה שוכנת ,
הוסיף בכי , תכפיל קרוא שבר ,
גבירה רודפה צרק , ופועלת יושר ,
שבה שבעת ימים אל כס המלך :
אחרי אשר כל ימי הלדה היתה
מחסה לכל עובר ומשענת להלך .

ע — פ

---

*) מכתם , ליעת התרגום שקרגם גליפת תליונת , כוח מה שקלאו המאורים היונים עפי"נרלאם (תיכתריפט) וכונו בזה על שיר או מכל קטן ערוך בזכריס מחדיס על ענין רע , וקרלאוהו המעורכים התשבנזים זין צדיכט . גלגלת נתכנן בשם הזה להורות כי תלקי השיר בתעטי התחתרים ובתוקף כוחה רבה , כתלה ח"ר בפניהן .

חנוך נערים.

על דבר הכרח חינוך הבנים כראוי

פרק חמישי

מדבר בקצרת מהנהגת הבריאות

כִּי מִמְּךָ בָּאוּ:
הַמַּיִם הַקָּרִים לְהָשִׁיב נֶפֶשׁ ;
וּמְקוֹר הָחַיִּים עִמְּךָ הִשְׁכַּנְתָּ ,
מִשָּׁמֶיךָ יָצָאוּ .
פַּלְגֵי מַעְיָן בֵּית אֵל לְחַיּוֹת רָפֶשׁ ,
גָּלוֹת עֶלְיוֹת אִתָּךְ כּוֹנַנְתָּ ;
אַתְּ , יָם עֶלְיוֹן תַּקְנְתָּ
סַל אוֹרוֹת לָךְ — — —

מבואר הוא נעימי כל נעלי שכל , שהנהגת נריאות הגוף והנהגת המידות , יחד קלויס מבחירת האדם ורגילותו מנעוריו , חוץ מי שגופו רע מתחילת נריאתו . ומי שמנהיג ומרגיל את בניו הקטנים על פי המשפט , ויזהיר תמיד מהריבוך והפינוק , ויסניח בדאגה רבה שיהיה גופם שלם וחזק ועומד בקיומו , כפי אשר יחנכם וירגילם מנעוריהם , כן יהיו נעמי גופם נימים , שם נעלי כח ורב תונים , תן נעלי מדות ועמוסי תחלואים .

גם הנאר הגדול הרמב"ם ז"ל שפתיו יורו דעת , נפרקין להלכות דעות , זה לשונו , „ הואיל והיות הגוף נריא „ ושלם מדרכי השם הוא , שהרי אי אפשר שיבין או ידע

ג״ כנר מיניעת הנורף / והוא חולה / לפיכך נרך להרחיק
„ לדם עלמו מדברים המבלבלין לת הגוף / ולהנחיג עלמו
„ בדברים המנרין והמחלימים — ״ • חולם תיקון הגוף
להיינו עניני מחייתו ושמירה מהפעליות הנוברים ולהנהינו
בהנהגת הנריחות / הוא קודם נומן ונטבע לתיקון הנפש ; כי
האדם אי אפשר לו שילייר מוחלטות ואפילו ילמדהו חלין / וכל
שכן שיתעורר לו מעלמו / בעוד שהוא חלק כעם ומכחובים /
כל רחמו לחלי וכל לבו דוי / אבל כשיהיו כלי הגוף נרילים
וחזקים כראוי חולק / ויכולים לעשות עסקיהם ותנועתיהם /
אל אשר יהיה הרוח לנוכח / או חוכל הנפש לעשות מעשיה
ולעבוד עבודתה — •

לבן ראיתי להאריך בדברים על ענין זה על דרך כלל ובדרך קלרה
וביותר יהיו דברי המעטים לקוחים מדברי הרמב״ם /
ומספר הנקורת אשר מהדם יצא לאור מחברת חכמים אשר לת
מבני עמנו • למען פרטי יסודות החינוך / ואת העלה היעולה
ממני / שהלכות הנשונים הקבולות יקנו מספרי הכמים מפורסמים /
וילמדו מתוכם ההנהגה הישרה והטובה / ויחשב להם לנדקה
להיישיר ולהדריך את נחלתיהם (מאת חלהים הוא לברי לבב)
על מענלי נדק ונקיות שלום — • תיפוח בעל הגן אשר
ישקול נטע רב עלי לדמהו / ולא ישניח בדשנה רבה / להשביעו
ולהשקותו מים חיים יום ביומו / עד כי יגדל ויהיה לעץ רענן /
אחת דליותיו יחסה / ובללו יתלונן / ואשר זרע בדמעה בריבה
יקלור פרי עמלו שבעקים — !

יראע שמוזר הנוסד והסובב לומנו תמיד / הלויה על פי
הרוב מלד נריחותינו ; אם נשאבה רוח טהור ונקי /
נחלונן תחת כל הנריחות ותחת כנפי חווק הגוף נחסה / ולהיפך
בהיפך • ואם לפי זה החויר הטוב או הרע מפעיל עלינו
שגדולים / על אחת כמה וכמה שראוי להזהר ולשום עין פקיחת
בענין זה על הקטנים •

גדול העון מנשוא / אם מפאת אהבה רבה ואהבה יתירה
וחמלה גדולה שים להורים על הנערים / יפחדו לוקח
בקירות

נקירות הבית , ויכלכום בירכתי החדר לפנים מהחדר , מקום שאין יד התוכר שולטת בו , ויסתמו החלונות ומזוזת הפתח סגורים יהיו , גם כל נקב וכל חור יסתמו בנעורת הפשתן , שלא יהא בו הרוח חלילה — ! ועל ידי כן התינוקות הרעים והתרסיים הנולדים מזיעה ומשתרי קטורי הגוף , יפשטו ויתקבצו שמה , ואין להם מקום שילכו דרך שם , והם יתפעלו למחוד על גוף הקטנים , עד שיחול עליהם חלייס רעים ונחמנים !

ומלבד התחלואים עוד שתרי מידות רעות כמו , רכות , עונג , עצלות , ושפלות ידים , הולכים לרגלי ההרגל הנפסד הזה , והמה יהרסו את בנין הילד , ויעשוהו לגמ מועיל , ולכלי אין חפץ בו — . כי הילד הזה יסוב על משכבו , ולא יכיה לעמוד מפחד התוכר בלילות שהוא קר , וכה יהיה משפטו בכל העניניס , עד שבשופו יתרגל מהעשקה בחכמות , ויתעצל מהשתדלות המזונות בעת גדולו . ואף על פי שהוא מתאוה אם לקניניס ואם לקבונות , מכל מקום נכשפה נפשו שיושלו לו דרך תרוצות בשמים לאם אביריס — ; גם החכמות כלס יהיו בלי עמל ועורה כשהוא עומד על רגל אחד — ; מבלי שיגוד ויגוע למרחקים , לעבור תרחות ימיס לו ללכת אל בית המדרש , ולשקוד על מזוזת החכמה , וכל הומניס תפילו ניוס שלא וסגריר , נמלא הוא חוסק בלתי משיג . ומה עשתה לו זאת ? רק העונג רק החיוך הנפסד אשר הניע לו מאפוקין מנעוריו , על ידי אהבתם התולת וחבת שוא — ! ומה מועיל יהיה בנער רך , אשר תשמר שערות ראשו מרוח סערה , ולבו ממקומו יתר ממעד סוסף , תאחונו השבץ משמש ומים יכאו וירת בלילה — ; וירא לעבור בשיס ולגמיס מפני גוליהם , ולבו כדונג נמס מהניע כף רגלו על פני חוליות , פעם בשס שוסף , פעם קוליות ודקיק ! — עליו נאמר בחומץ לשיניס , וכעשן לעיניס , לא יצליח כ"א לשבר בין משפקיס , ואחר התנור והכיריס — !

על כן אין טוב כ"א לשכת בנקיון העצב , ולא נטה ימין או שמאל , כי דרכין דרכי נועם , וכל נתיבותיו שלום .

מניחו להילך לפזז ולכרכר בחוץ לף בימי החורף , יסחף רוח טהור , הוא מרפא לנפש ומקוי לעצם , ולל תעטפו לותו בשמלת עור ולדרת שער לחממו יותר מדאי . הלא מנהג רוחים שהחיברים המנולים תמיד כמו הפנים החוצה , והידים סובלים קור וחום , נפש ובלג עליהם יזורבו והמה מתחזקים ומתקשים ע"י ההרגל התמידי , ולמה ינרע שער תלקי הגוף מהם ? — וחכם ערבי לחד ענה לחים תשר השתומם עליו , בחשר היה הולך ערום ויחף בקרה , „ תיכבה קובל גם אתה „ לסבול הלנה והקרח הנורח ולל תדאג על חוטמך — “ ויסיד החים והנה החוטם כבר הורגל מרחבית העריסה ; ויחמר החכם ז"ל הגע בעלמך , מה תשתומם עלי , כי כל נופי נהפך לבבר חוטם — ! גם דיוס שלג וגשם לו רוח כי יסער , הניחו להילד לנחת על פני חוץ מעט מועיר , למען ירגיל עלמו לסבול התקופות הזמנים כלם , חום וקור שרב וורס סתו וקין וכל התקופות .

בחדרי משכבו תפתחו לת החלון בכל יום בבוקר , בקין כמו בחורף למען יתפזרו הלידים הממיים וקטורי העפושים , כוף כל דבר הרגילו וחנכו לותו שיסבול כל ההשתנות להקשות גופו כחלמים , ולל יהיה עלל ונרדם , רך ועטוף , בער יפה תדמוני תשר כמו שבלול תמס יהלוך לפני שמש — כי לם נער חוק וברית , יגון כזית רענן , ונחתרית לים חיל ורב פעלים !

ואם תמרתי שהחורים לל יחנכו לת ילדיהם בדרך תפונק וריכוך , להתים כוחם כנקבה , לבד בענין השינה לריכים להפיך כמעט רלונם , ובפרט בעודם קטנים בני שלשה וחילך , מפני שתין דבר שעוור לבריחות תכונת הגוף כמו השינה . תמנם לריכים ג"כ להזהר כשבר יגדולן הגערים , שלל יניחו לחחם ליטון בעלתים עד נכון היום , כ"ל ישניחו להרגילם שיסכימו לעמוד תמיד בבוקר כרלוי ובוריזות , וזה מועיל מאוד לשמירת הבריחות . ומי שהרגיל נפשו מנעורין , עד שנקל לו ונעשה חליו לטבע שני לעמוד עם נץ החמה , זה לל ימית חלקי ומנו היקר בהיותו לחים , בתנומת

עלי מזכב — . ולמי לוי למי לבוי ? — למחרים על ערשותם , בל יבינו השמים כי יקדש מנוגה שמש מקדים יולח , מהיר הארץ ומלוחה , ונותן נשמה לעם עליה — לח יזכרו תהלת ה' , ולח ישעו אל עושיהם , להודות לה' מסדו — !

ויהין נוהרים מבלי הרגות להם ברים ונסקות לחדר ישבבו עליהם וחם להם , שעי"כ נורמים הרבה חולשות לנפשם ; גם מסבנים להם הרבה טורח ונער כשהם מפוגקים ובעלי עונג , לם בזמן מהומנים שריכים ללכת למרחקים ויחסר להם העונג והמנוחה ; בי בחמת השינה בפני עלמה היח לרי החיים ומשיבת נפש לבל נוער , למנם מקוקה שנת החדש לם ישבב על בריס ובסקות הרבה חו על לבן מרחשותיו (*) ; בי במה לנשים השוכנים על מטות שן עלי תולע , ותדר שנתם מעיניהם בל הלילה — וכחשר הבל הוח מעשי תעתועים , לם ימלח היח לחדר שתה תמיד בבלי והב , ולח יחבה לשנור למחו מבלי תרם חו מנוולים הריח בן הדבר הזה ; עובה קנומה לעפעפי נער בריח , ושנקו קמתק לעיניו לם על הארץ ייטן , חו על ערש יסוע , ומיט קריח תשיב נפש עיפה גם בבלי חרם — !

גם ירגילו לרחוץ הילדים , לבל הפחות פעמים בשנוע במיט קריח , בדי שיהיו חוקים ובריחים , בי מלבד שרחוי וחת מדרך הנקיות והטהרה , עוד טוב ומועיל הוח לבריחות הגוף . מבני שהמפונקים מליגע קטנה במיט קריח , הנם מוכשריט לקבל בל מחלה העומדת משנו היחיר חו תנשורת הליחות בחדר הנשיון מעיד על זה יוסף יוס . ומלחתי בתוב סוקן לחד לחדר שמו נודע בשערים (**) , היה רגיל לרחוץ רחשו ורובו בבל בוקר לף בימי הקרח במיט חיים , ושנח לח עלמו שהגיע לו התועלת שלח הרגיש מנעוריו סוס חולי העומד משנו החויר , גם עד עת בלחן — .

ואם יש ביכולת האב ללמד לילדיו לשחות בנוליס , מה טוב

ומה

(*) Mercurius Franciscus de Hellmont.

(**) Joh. Loke über Kinder-Erziehung.

ומה נעים ! כי לפעמים יגעל נפש מכל פוקה , וימלט נפשו מני שחת . וכבר הזהירו על זה חז"ל בגמרא (קדושין פרק ד') האב חייב בבנו ללמדו וכו' ויש אומרים אף לשוטו בנהר ; להציעו בנהר מלי טעמא ? חיותיה היא ! ומלבד שהידיעה הזאת חיים היא לו להגילו לפעמים מהסכנה , עוד יגיע לו התועלת והעונג שיחזיק ויבריא לאב גופו , ולדעתי רמזו במלת חיותיה על דעת שניהם , לשון חיים ממש ולשון ברייות — :

בהנהגת התלמוד והמלבושים ויתר פרטי החינוך ממש נמצאו דעות שונות כפי שיקול דעת החכמים זה בכה וזה בכה , ולא עלי הדשות להכריע לזה מהם יכבר ; מפני כמו שהודיתי מקדם שאין לי ידיעה פרטית בעלמות חכמת הרפואה , על כן לא אדבר בענין זה כ"א כפי אשר יעלה על רוחי והנכון לדעתי , ואם זה רק על דרך קצרה , כדי לגלות ידי חובתי , והמשכילים בעם , ילחמו בלחם לחיי הרועים הילדים הרכים לרגל המלאכה , בשרון המעשה , וילמדו מתוך בבריהם את משפטי החינוך , ובפרט באשר ישימו על לבם לדרוש מעל ספרי החינוך היוצאים לאור חדשים לבקרים , ממחברים בעלי חכמי לב כמו מהחכם קלמפט ואחוות מריעין , או ילמדו דעת לדק משפט ומצרים בעניני הנהגת הברייות בדרך מרוכה ובנירוך יותר מלומות ומוסכם מהנסיון ומהחכמה , כמו שמדבר מענין זה החכם הנזכר בספרו חלק שליש ורביעי בתחילת הפרקים , כי טובים דברי מפניני , ומתקבלים על הלב , בנעימת קול בינור המטיב נגן , ורצוי לכל משכיל החפץ חיים ללבת בעקבותיו , לשמור מצותיו , ולנצור פקודיו לעשותם .

בתחילה בשיגע הילד מבטן אמו , יהיה מזונו חלב בלבד עד שתי שנים , לפי שהוא דומה למזג העובר , והוא המזון שהכין לו הטבע , ואם יתכילוהו מזון אחר , או יניקו עליו פליים גדולים , לפי שהכח הטבעי שבו אינו חזק כל כך לעכל שום מאכל ; וצריך שיבחרו לו מנקת ברייה , ושברייה שלימים מכל מיני תחלואים הידועים , ולא תהיה בשלות , בעסנית , או דועכת ונצורת לב , לפי שרוע פלב הוא שבה להפסד החלב , ולכן צריכה להיות בעלת מדות טובות . ואחר

אם הָאֵם יכולה להניק בעצמה והו הטוב והמועיל יותר / לפי שֶׁחלב האם דומה ממש למזון הילד כי הוא המזון שהיה נזון בו מרחם ולכן הוא בטבעו וכמזגו ממש / ובאמת עתידים (*) החמהות ליתן את הדין על שעזבו דרכי הטבע ונהפכו לתכוריות / למסור שעשועיהם ביד נכריות / למען תהיה להן הרוחה והתענוג / כי זאת מבוא הפסד הנוף / וזה מקור רעת הנפש — .

כתב חריסטו והמעורר על זה גם כן הרמב"ם בפרקיו להלכות דעות / יש אנשים ישימו עת לחילחם שעה ידועה / והשכילו עשות / אלא המשכיל לא יחלל אלא כשירעב ולא ישתה אלא כשיצמא / והדבר נאמר בגדולים להוהיר על הקטנים . — ועוד מטעם אחר ויותר נכון / מפני שאם יעבור העת לפעמים מבלי לאכול בשעה הקבוע / או הילדים יתמרמרו ויתקצפו / והמשלה קרובה להתמיד הסרגל במידות רעות המלרנות זו לזו / ובאחריתו יהיה סרבן / קצי ערוף / נעוייתו ורוחו יהיו כחומה פרוצה אין מעצור למו / תתקפנו יצרו ולא יוכל למשול עליו . — כי כל שארי כחותיו יהיו משועבדים תחתיו / ואין נודר נדר ועומד בפרץ לפניו / על כן יותר טוב שלא לעשות קצב לשעותיה כ"א תמיד יקדימו או יאחרו נתינת השעודה כדי שיהיו רגילים לאכול בכל זמן שנותנים להם / מבלי תרעומות וסרנות — . ואמנם אם נפשם רעבה למאוד והם מבקשים בנחת לאכול מאומה אף שלא בזמן השעודה / או יפיקו את רצונם בפרוש להם אחם לבד / ולא שום מיני מטעמים ומעדנים כלל כמו עיגות או חלת דבש וכדומה מהדברים המקוקים לחיך ומרורים לבטן — !

ויהין נוהרים למאוד מבלי תת להילדים הקטנים כשלא הגיעו לתרבעה שנים ויורד לאכול בשר ולכל הפחות יתנו רק מעט / וכן יזהירו בהשנחה מעולה שלא להאכילם שום מאכלה נפשה ועבה / כי קשה להם הדבר להפסיד תכונת נויתם ונפשם . גם יזהרו שלא לתת להם פירות בלתי מבושלים כ"א מעט

(*) Campens allgemeine Reviſion 4ter Theil.

מעט מזעיר וזה לפרקים כי המה קשים לנוף שמניחים לידי ספוח וחולי העורקים עטיפת הקלעומכת ושלשול , קולס מבושלים טובים ומועילים .

גם שתיית הילדים יהיה ע"פ הרוב מים (*) כי ימנע עפוש הדם מהגידים שמזרימים במוץ הדק ומעכירין לוחו נעורקין , ממהרים להוליד הפסולת מהנוף , גם הם שומרים הרטיבות העיקרית הנרשית בנוף , וימנע התלהבות הקלעומכת ומבושלים המוץ , קולס לפרקים יכולים לתת להם מהשכר שמוץ (לייכט ניר) . גם המשקה הנהוגה ברגילה במדינתינו לשתות נבוקר תם (טע) או ממין קטנית (קאפע) הם מזיקים לנריחות הנוף מאוד ומניחים לידי הרגה מכאובים כידוע לרופאים , וזה מפאת שני חופנים האחד בהיות שמשה מחים ושני מפאת עלמות עניניהם ומהות חלקיהם אשר מהמה הוכנו , כי הנסיון יורה שמשקה טע מזיק ליסודי העורקים יותר מלשם , ומשקה קאפע מזיקו יותר גלוי מחלקי השמניי שים בו ובפרט שיעשומו קלי , וביותר הרגה מדיש נלוים עמו , כמו רתיחת הדם , חרדת החיברים , התעוררות ההרגשה החיונית , חולשת כח הזכר וכדומה עוד רבות , מי מנה מספרם , לכן רצוי להזהר מלשתותו ולמנוע לוקו נכל מה שאפשר ובפרט שלא להרגיל הנערים בזה כ"ש נוולים קריס או חלב יסחו נמוקר , וישנלו בו לחם חוקם , וביחי הקין יאכלו מכירות הטובים והקלים לעכל כמו תפוחים , וכדומה מפרי סען ותמנת האדמה . גם ישגיחו שלא לתת להם יין וכן כל משקה חריפה כ"ש ע"ד רפואה או לפרקים מעט מזעיר , כי בן דעת אפלטון שלא לתת להילדים טום טפת יין לטעום עד אשר יגדלון והיו בני י"ם ; ואריסטוטלום חשב להתמיר יותר בהרשיב הומן עד עשרים , ובן הדעת החכם בקדם קלנסוליום שמזהיר מאוד לשמור הנערים משתיית היין ושאר משקים חריפים ובן מהשבל שבילו הדתי קולס ומנס

(*) Marcus Herz Grundriß aller Medic. Wissenschaften.

זמנם הרחוי (כוונתו זה על התכונות המסייעים לבניהם נפש בעוד המה בלתי רחוים לכך ולא ידעו להתנהג עמהן ועם העולם כלו בעניני מו"מ וד"ש , ולו חכמו יסכילו מה שחמרו חו"ל שכל הבריאה בלתי נחוצה ולרק , הלוחי שרק יצינוס , והם עלמם דרשו על פסוק ועתה נשדה וכו' יעו"ש ותלה הנבונים נגד פניהם מסכלים ומעקלים תמיד בדעתם המשובשת והמעוות בכל העניניס לת פירוש חו"ל הנרור הנוסד על עמודי השכל הישר והחכמה הזכה — (ועוד אדבר על הענין הזה בתרוכה שם יהיה ה' עמדי) כי זלת שורש כל מדה רעה , ומקור כל נגע וכל מחלה , והם ממסידי הנוף והנפש , הירת אלהים ימלא נפש בניו , והחושת ילכד נם — !

במו שהיניעה והתנועה מועלת קודם האכילה , כן ההשקט והמנוחה מועלת אחריה , ואחר שיאחו הילדים כשעה קטנה , או ילכו ויינעו ירוצו וייעפו , לעבור לת העיכול , ולכן ירגילו אותם בכל יום לעייל שעה ידועה בפנות היום ולהתהלך על פני חוץ בהשקט ונתת רוח בין בימות החמה וכין בימות הנשמים , להתנועע הנוף להתעורר העיכול ותחזות התלטומכא , לעזור סיבוב הדם ומרוצתו והדחת הליחות המוקדות ע"י הזיעה , ומלבד כל אלה הטעמים ותועלת הנמלאים בעיול לא לבד לקטנים אלא אפילו לגדולים , עוד יש תועלת הרבה בהעיול על פני שדה שיובל המורה ללמד ולספר לתלמידיו מעניני הצמחים , להבירם מחזקות השמים , ולהודיעם מתכונת הטבע ושארי ידיעות הנקשרות זה בזה ע"ד העברה ורשני פרקים שלא יהיה שיולם לבדי בל"ת גם לקועלת .

וביותר לריך השמחה פרטית ועיון שוב לשמירת בריחות הקטנים , שיהיו מבלי החלים לת מוחם היפה בפלפולים ודרשות שאינם הגונים לשכלם הרך , וקשים למוחם בקריעת ים סוף — ואם לא יקבלו מכין מוחם מבת מרדות על זה , (ולתכי היודע והעד) וע"כ יבלבלו לת שכלם , ומחיזין פחם , ז רעה מולה ומחלת לב למחוד — ! כי עמודי הבריחות ירוסמו , מבלי ילבין תוחר פניהם , גם בשרם עליהם יכאב , כל חלי וכל מדוה ידבק גם מרוב היגיעה מהשכמה עד חשך לילה

לילה ועורת קבלת הפלטול הקטה / ויניע להם עוד מזה מחלת
פחד / דתגה ועלתון הנקרחת (היפחקאנדרי) לו סיסיו בעלי
מחטבה ונרדמי הרעיון / וכיוצא בזה — ; ואם לפעמים
נמלטים מזה על דרך מקרה ופלא / מכל מקום מפסידים
בסבוסים החלה את מוחם / ומתפילים את חור שמחת לבבם /
שלא יהיו מעורבים עם הבריות להיות דעתם נוחה עליהם ולהנות
מחברתם / יען לא ידעו איך יתנהגו / מה ידברו ואיך יפגו
פה ואיך יתנועעו יד ורגל וכדומה / ונמצאו כאדם היושב בקהה
חלק היסוב סחמיטי או כתבנית סור מוכל עצב — ואין זה פלא
כי כל זה לא ילמדו מרבותיהם אשר גם המה לא ידעו להתנהג
כדאוי ניסיבת חברת אנשים / ואם רבי לא שנה ר' חייא
מג"ן — ומלבר שהוא תיבוד הומן היקר / עוד לא לעזר
ולא להועיל לבריאות נופש / ותעתיק הנה את דברי המקובל
שים החלטים בעל שני לוחות הברית דף קל"ו אשר גם הוא
קרא הגר על המנהג המשוחח הזה / וזה לשונו „ וענין
„ החילוקים יהיו בעלים ומבוטלים / ומי יתן שלא היו
„ בעולם / ואף אם יאמר האומר שהוא מגיד קרוב לפשוטו
„ ומגיד הרבה ענינים נאמנים / מ"מ כשמעורב בו תפילו
„ דבר אחד שאינו אמת / לוסר במשנו / ומי יוכל לעשר
„ העון הפלילי להפוך דברי אלהים חורת אמת • והנה
„ שמעתי דבת קלת מחכמי הדור האומרים / כאם לא יאמר עוד
„ החילוק מה גבר בגוברין ? — כי אם יקומו הרבה לתפוס
„ ישיבה על הדברים החלה / רצוי לקרוע — להיות ממעט
„ בכבוד שמים כדי להרבות כבודו וכו' והנה יש כת משוגעים
„ האומרים החילוק מחדד / האומר כן רצוי לגדיפה וכו'
„ ועוד כשנעשה מחודד מה עושה בחדודו ? הלא אין חדודו
„ הלא שמבלה ימיו בדבר הזה וכו' ואבל על דאבדן מה שהולאתי
„ רוב ימי בחילוקים גדולים וקפלאים / תשאתי עויתי ופשעתי
„ על כן בחתי להזהיר הדורות הבאים וכזה יקהבנו זרונותי
„ לזכיות — ומכ"ש החידוש שזכינו לפירושי הרמב"ם אין לך
„ מדה גדולה מזאת וכו' וכו' " יכנסו הדברים האלה בלבבכם /
ותקשרהו להגיד המנהג המשובח ללמד לנערים חבורי הרמב"ם
על משפטו / ועי"כ ישיג האחת את מבוקשו / ועוד לדבר

ג"כ בתרוכה על לופן ענייני הלמוד , ויעדתיו לפרק מיוחד בעזרת הנוער .

עוד לחוס לת דעי בעניני הנמוסיות ומדות והוץ לזמרס מן ההתפעליות כי בהתנהגותם יזיקו ג"כ להנוף וממנו תסתעף הפסד הנפש , וגם עוד פרטי מספטי ההנהגה לחזר לוכירם והמה לבד רחזי פרקים כי אין כוונתי אלא לזרז ולהתעורר לקנות המדות שתועלתם גדולה והם תפארת לעוסיהם , וחכמי לב לחזר ים לכם ניהם יתירה ודעת רחבה , המה יוסיפו לחבר ספרי מוסר לתת לנער דעת ומוימה .

שמעון בר"ז זיל

אלה דברי שמעון האחרונים אשר שם נכפנו להעתיקם אל מכתבנו המאסף , איש חדון היה , ונפשו רחבה להכניס תוכה כל דבר נעים ומסוגל לטובת רעהו . הה ! כי אבד איש רודף צדק ונאסף אל עמו ב"ם שמחת תורה העבר , אחרי אשר חלה זה שנה תמימה בחולי ראש ר"ל . ספדו עליו כל משכיל , איש נלבב הסר מחברתנו , והוא רחום יגן בערו ותהא נפשו צרורה בצרור החיים , דברי המאספים .

משלי מוסר .

I.

האריה והשועל .

השועל

שמעתי ותרגז בטני , אהה אדוני המלך .
איש צר ואויב , חורש רע ורכיל הולך ,
הוציא עליך דבה , בלעגי שפה ואין מכלים ,
וכה אמר . „ שמעו נא כל הולך על ארבע רגלים !
„ מה לנו ולארי , כי נעבדנו ?
„ ואה טובתו עלינו , כי נעטרנו ?
„ אם מלך הוא , אי"ה איפה תפארתו ?
„ אם אדון הוא , מי סר למשמעתו ?
„ ואם הוא יארוב ויחטוף במסתרים :

הלא

„ הלא כמוהו דוב שכול כיערים •
„ ואם הוא נוהם ושואג בזעמו :
„ גם כמוהו יגרזק פרא לפעמו ,
„ אשר הוא ממשפחת רם מבני עמי ,
„ כי בן אבי הוא , אך לא בן אמי •
„ ובמה יורע איפו , כי לו יאתה מלוכה ?
„ אה מי הטיב , ולמי אצל נרכה ? "
ועתה צוה חסום פי אויל משתגע כבה •
נא ארוני כלאו , תהי נבלתו כסוחה •
למען ייראו כל חיתו יער , וידעו שדון
על המרות פני מלך , ולא יזידון •

האריה

מי הוא זה ואיזה הוא החוטא ,
אשר במדקרה חרב בוטה ?

השועל

התמור הסכל הרע הזה !
משחה הואר נמצם ונכזה •

האריה

החמור ? על זה תבער חטתי ? —
מנכזה בעין כל , ממנו אקח נקמתי ? —
גש הלאה ! מה לי לחמור ולקנאתו !
גם אהבתו לאפס אחוש גם שנאתו •

כריך לינדא •

2.

העני והחלום

החלום

עליך , עני וכואב ! עליך נכמרו נחומי •
יען ראיתיך נעזב , ואין מי שואל בערך ,
אף כי תמס תזעק על רוע מעמדך •
לכן יצאתי הלום , להביאך בחדרי עמי :

שמה

עמה המצא מרגוע , שמה השכח ינונך ,
כל מחסורך עלי , להת לך כפלים ,
החת בלוי סחבות אלבישך רקמתים ,
מעדני מלך תאכל , ובנופת תשקיט רעבונך .

אף תמלוך בחזיון , על כל יהי לך מותר ,
אלפי גבורים סביב לך יכרעו ,
גוים ממרחק יכבדוך , חצום וישמעו ,
גם הם מגדנות יביאו לך , ותאכל והשבע ותותר .

לך נא עמי , מדוע עוד תתמהמה ?
הלא יש לאל ידי למלאות כל מאויך ,
לחמך פשתך צמרך , יינך שמנך ושקויך ,
אל נא העמוד , מהר חושה קומה !

העני

מה לי ולך , כי תכבירני מלים ?
ידעתי כי מר לי , אך אתה לא הושיעני .
כי מה בצע אם מטובך העניקני ,
ועוד מעט ואינך , רואיך איו שואלים .

החלום

אם כן איפה , מה זה תצעק ותפחד ?
אם קלותי מהושיעך , למה תהבל ?
כי כמוני כן כל מחמדי הבל
אשר תבקשם , הבל המה גם יחד .

ברוך ליגדא .

בשורת ספרים חדשים

הן קדם היתה השפה העברית חמדת בני תפארת ישרץ שרתי בלשונות מתהלכת בעדן גן אלהים . ורעטון מדם יולד שמו מותוסיה מומוס כי הוא היתה בכל בשיתי ישראל לשר קרתו בשמותם עלי מדם רב . חכמות בנתה ביתה וחדריה מלאים דעת וקנונה , ובהיכלה כלן אומר כבוד , ומי לא ידע בכל אלה

כי

כי יד ה' עשתה זאת התורה אשר נתן משה לפני בני ישראל ,
גם קטנה וכל המונה גדלים מחקרי לב , מלבד אשר השיגה ידה
וזקני תק בישראל לכל הדברים אשר ידבר איש אל רעהו , ורבות
לשונות עשו חיל והיו עלתה על כלנה להלל מאד , ותעלה
למלוכה בהתאסף יחד שבטי ישראל , ובאשר יצא הקצף מלפני
ה' (ועוונותינו הטו אלה) להוריד נחלת ישראל ולהפיץ נתן מרעיתו ,
גם היו בגולה הלכה , כי עזבו בריתה בני ישראל , ובניהם
תלי מדבר תשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם
ועם (נחמי' י"ג) , ובמעט נשכח זכרה לולי ה' נשאת הותיר לה
שריד ישת מדברותיו בתורתו ודברי הנביאים פה אחד בלה"ק , אם
מלאה לה מנוח ותשכון כימי קדם קדמתה הנוה והמענגה , וה'
יעדה לתורה ולתעודה זאת מנוחתה עדי עד בריתו לא תופר ,
והוא הקים לנשים חכמים ונבונים לנדור פרלוסיה במסרת סיג
לתורה , ולבנות תומותיה בכללי הדקדוק , ונוויה כללו יפיה ליסד
הבנינים ובתבני ספיר גזרותיה , ומתוך התירה מכבוד ספרי
הדקדוק המתפשטים בישראל , התוארים רב עוב הלפון לירתי ה'
ולחוסבי שמו , להשכיל את דברי התורה ולהבין מסל ומליצה דברי
חכמים וחידותם , ומי הוא זה אשר ערב את לבו לגשת אל הקודש
פניתה בפנים שהתורה נדרשת בהם בלתי אם נועדו יחד ויכונו
לפניו דרכי הלשון הפונה אל עומק פשטות הכתובים , ואין
מקרא יוצא מדי פשוטו , והוא כסלע מצב תרצה לעלות במסלה
העולה בית אל , כי אם נגעו תעלומות המקראות ודרשות
חו"ל הבונים בשמים מעליותיהם ומגדלים על תרך יסדו במשפטי
המליצה וחקי הלשון , דרכיהם דרכי נועם וכל נתיבותיהם שלום :
והנה קמו דור אחר דור מדקדקים רבים וכן שלמים ושמו את
לבם ליסר הדורים ולכלכל דבריהם במשפט , וכל אחד
מהם ערך מערכת וסדר להועיל לתלמידים ללמדם ספר ולשון
עבריה , וכתבו דבריהם לזכרון בספר , לך המה לא
יסקרו ולדקתם עומדת לעד , ונחמונתם יתנו תנים מערמות
העפרי ובנו יסורות הלשון והעמידו דלקותיה , ופקחו שעריה
יבואו בהם התלמידים המשכילים , ומשכילי עם יקרתו בספריהם
יסביעו נפלאותם נפשם ומלאה תארץ דעה , אבל לא יתנעו
ויתעגגו מעוכם התלמידים רבי הבנים אשר לא נשו ללכת בדרכי

הלשון / ונפתחם קמו עמדו לפ עדרו כח ללכת ברחובותיהם
כי ירחיבו את דבריהם בכללים מכללים שונים / וכל זר אשר
יקרב אליהם היוצא מן הכלל אשר יסדו בחכמתם כי רבה היא /
בקשו לו טעם ושום שכל ולא יכלו מלו מלהתריק בעניני המקראות
והמשך הפסוקים ובאורי המאמרים הנפלאים והנשגבים מלבות
הנערים / וכי ימלא היש יודע כן מבין למשור כללי דקדוק
הלשון לילדי בני ישראל בנעוריהם בניח אביהם / פה אל פה
ידבר בהם / כי לא ימלא ספר לחמר להלמידו / קרוב בא זה
הכלל אשר מצאתי לך / ולפי רוב הימים ישכח מפיו ומלבו ולא
מדע בחו / וכשוב הכל תכבד עליו העבודה / כי מגמר בעתיקת
קשה מחדשת / ויקוץ בתוכחתו וישלך אחת אחרת :

תרתי אני בלבי למצוא דברי חפץ ולכתוב בחכמה הוצאת דרך
סלולה לכל המשתוקק לבוא בחצרות קדשה / וימלך
עלי לבי אם בני ענקים אשר בגבה קרזים בעבם לא רצו דמות
אחת ספיר אשר בין רגבי אדמה נתונה / הלא היא קרובה אל
שפל קומה כמוני היום / ואולי אמצא מקום מסכנה / ודרשתי
וחקרתי היטב עד שמצאתי את שאבדה נפשי כי קרוב אל הדבר
לערוך כללי דקדוק הלשון מערכה לקראת מערכה בסדר נאה
ללמוד וללמד ולהתלמד / ונסיתי את הסדר ההוא פעם אחר
פעם ומסרתיו לתלמידים קטנים בני שש שנים / וה' הצליח
את דרכי אשר הדרכתי בו התלמידים הקטנים עם הגדולים /
אז אמרתי עת לעשות לה' תכתב ותשם לדור אחרון יקומו וילמדו
לבניהם / ותהי זאת נחמתי בעניי וזה זכרי לדור דור / ואברתי
ספר תורתו קראתי בשם מסלול ודרך הקדם יקרא לו ידרכו
בו הנשגבים אל החכמה הזאת / וכל הולך בו לא ייעף ולא יינע
ולא יכשל במרוצתו למצוא חפצו / להבין במקרא ולהשכיל בדברי
גדולי המפרשים / וזה מספט הספר / (א) תחלת דברי בו
להורות דרך לפני למלמד את ילדי בני ישראל / ושם בארתי
את סדר לוח הבנינים בדרך ספור רב עם תלמידו הרך בשנים /
(ב) הרחיבתי דרך למוד הכללים הכתובים בספר הזה עד שיהיה
התלמיד בקי בנקוד הפעלים והשמות עם בנוייהם לכל משפטיהם /
ויבנה כמו כן התיבות אשר ישתמש בהן בכל חקות הלשון / וידע
להבדיל בין התנועות הגדולות ובין הקטנות / ובין בכל שוא

שם הוא נגע לו נח , ואיה מקום מנוח הנגינה והמקנ והדגשות והרפיון וכל כיוצא בהם , (ג) כל האומר שם כתוב הדר הוא בלשון קלה ומבוארת ויקראו בו הנערים את הכללים הנמסרים להם , ולא יסבה זכרם מפיהם ותורתם ינצרו בלבבם , (ד) שמרתי קדר המוקדם והמאוחר עד שלא ימצא בו דבר לחסר יאמר עליו כי הוא זה הנריך על הקדמת ידיעה לחסר מיוחדת שם מקודש לכן , (ה) ולמשכילים יעשם כי סקלתי מסלת דקדוק הלשון ככל חסר תשיג ידי והגלתי מלות רבות לחסר נחשבו עד שנה בכלל הזרים ויוצאים מן הכללים , ופרטי ענייני הספר ואופני סדורו הלה המה כתובים על שתים עשרה לבנים בהקדמת הספר ונקראה שם מרצפת אבנים :

ויען כי רבים לחסר לקנו המתעוים ומבקשים ספר כזה למען ילמדו בניהם מנעוריהם יסודות הלשון העברית בלי עמל ויגיעה רבה , ויקרא בספר בשורת הלהים מפורש ושוש שכל ויבינו במקרא , לכן הנני נותן את בריתי שלום לחתינו בית ישראל , והנני מודיעם בפעם הזאת כי ים את נפשי להביא את הספר ההוא לדפוס בשתים מהודרות וגייר יפה שם למלא מקום למכור מן הספרים הנדפסים כך מסוים בכסף מלא כדי לסמוך את ידי נושאות הדפוס , ומפקה תלכה לי על הגדולים החוסים בצל החכמה ועל המעלות , ואיכם תישוש תקרא , קרוא נדבות השמיעו , ועים ים חסר ידבנו לבו עושו וגורו קרבו הנה שלו ידיכם קדם וגורו על החסוס , וזה השער הקטוב כל אחד מן הספרים בעד אחד דייכם שתהלר ל"ד ת' ר"ע , וה"ה הקינים המפורסמים הגבירים הנכבדים חכמי לב כהרר שמואל ווערטהיים וכהר' מאיר פוירט יו"ר התנדבו להתעסק בחסיפת החתומים , לכן כל חסר נדבה רוחו תורנו לקחת מן הספרים ישלח נרוך כספו לפי מספר מפקד הספרים חסר יקח , ליד הנ"ל , או לכ"ב בכל מקום חסר דברם הטוב מגיע לאחד מתוהביהם ותנשי בריתם , ומחתם יבוקש הספר בשאתו מבית הדפוס , ויהי כן ה' עמכם למען תשכילו בכל חסר העשון , ובל בניכם למודי ה' , ורב שלום בתהליכם עד יערה עלינו רוח ממרום , ופדויי ה' ישובון ובאו ליון ברנה , וה' יברך את עמו בשלום : דברי המחבר : המצורע בחודש תמוז תקמ"ז לפ"ק :

והקטן חיים קעסלין מברלין :